

Контамінація як мовний засіб вираження негативної інформації

Юлія Браїлко

кандидат філологічних наук, доцент, завідувач сектору криміналістичних та психологічних досліджень Полтавського відділення, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Полтава, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5203-7479>, e-mail: santie@ukr.net

Наталія Кисла

кандидат філологічних наук, провідний науковий співробітник сектору криміналістичних та психологічних досліджень Полтавського відділення, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Полтава, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5137-6647>, e-mail: kislaya_nataliya@ukr.net

Окреслено специфіку контамінації як мовного засобу вираження негативної інформації, проаналізовано сутність контамінації як словотворчого та стилістичного явища, визначено її функційно-прагматичні ознаки, окреслено особливості продукування пейоративності у відповідних дериватах.

Ключові слова: *судова лінгвістична експертиза; негативна інформація; контамінація; лінгвопрагматика; експресивність; конотація.*

Contamination as Linguistic Means of Expressing Negative Information

Yuliia Brailko, Nataliia Kysla

Contamination specifics of as a linguistic means of expressing negative information are outlined, the essence of contamination as a word-forming and stylistic phenomenon is analyzed, its functional and pragmatic features are determined and features of producing pejorativeness in corresponding derivatives are outlined.

Keywords: *forensic linguistic analysis; negative information; contamination; linguopragmatics; expressiveness; connotation.*

Під час проведення судових лінгвістичних (семантико-текстуальних) експертиз і експертних досліджень часто виникає потреба у визначенні негативної інформації, яка може бути важлива для встановлення в наданому на дослідження матеріалі ознак образи, глорифікації, пропаганди, мови ворожнечі тощо.

Одним із продуктивних лінгвальних засобів вираження негативної інформації є контамінація — «схрещення двох мовних одиниць, що, перебуваючи в парадигматичних (у відношенні синонімії й узагалі семантичної співвіднесеності) і рідше синтагматичних відношеннях між собою, одночасно спливають у свідомості мовця при потребі позначення певного поняття чи ситуації і внаслідок цього переплітаються або тісно поєднуються в межах однієї новоутвореної одиниці» [1, с. 269]. А. Загнітко дефінує контамінацію як «1) утворення нової мовної одиниці через сполучення в ціле компонентів різних частин на ґрунті їхньої структурної, функційної або асоціативної близькості < ... >;

2) об'єднання двох або більше мовних одиниць в одну; навмисне або ненавмисне змішування двох висловів < ... >; 3) < ... > спосіб okazіonal'nogo словотвору, що ґрунтується на об'єднанні початку й кінця двох різних узувальних одиниць < ... > та ін. [2, т. 2, с. 90].

Контаміновані одиниці виконують низку функцій, зокрема й експресивну (підсилення емоційного впливу), оцінну (вираження ставлення мовця), маніпулятивну (вплив на свідомість адресата), компресивну (ущільнення змісту). Як свідчить емпіричний матеріал, у процесі комунікації контамінацію часто використовують як спосіб okazіonal'nogo словотвору для оприявлення іронії або сарказму, для формування негативних конотаций, для дискредитації об'єкта мовлення, для посилення критичної оцінки.

Контамінація «належить до прикметних явищ у сучасній деривації» [3, с. 211], що, за твердженням Є. Редька, зумовлене стрімким розвитком інтернет-ЗМІ й реклами тощо. Не є винятком і політичний дискурс, у якому

контамінації стають, наприклад, одним із найекспресивніших засобів творення образу ворога. Так, спостерігаємо численні номінації росіян-агресорів і всього, що з ними пов'язане: *Путлер, Пуйло, кремлядь, дегенератори, кацапизди, скацапиздити, шлюхед, Гваргейське¹, гей-оргіївська стрічка* (укр.), *Сукабеева, скрепостные, Толстоевский, Рабсия, Луганда, бомбас* (рос.) тощо. Контамінацію можуть застосовувати й для творення пейоративів на позначення українців, вибудовуючи у процесі інформаційної війни аксіологічну опозицію «свій — чужий», у якій «своїми» є росіяни або проросійськи налаштовані прошарки українського населення.

Досліджуючи контамінації, судовий експерт-лінгвіст має зважати на те, чи стали такі мовні одиниці узусними, чи залишилися оказіональними. Якщо слово ввійшло в загальний ужиток або принаймні активно побутує в певному функціональному стилі, то завдання встановлення негативних конотацій полегшується завдяки кодифікації (передовсім в електронних лексикографічних джерелах, які найоперативніше реагують на оновлення словникового складу). Наприклад, у російськомовній версії Вікісловника (<https://ru.wiktionary.org/wiki>), зафіксовано лексеми *Украина* (1. *урон. или презр.* Украина), *Гейропа* (1. *разг., презр.* О морально деградировавшей, безбожной Европе (в отличие от верной христианским ценностям России)), *вышиватник* (1. *полит. жарг.* Сторонник, патриот Украины, слепо поддерживающий государственный курс), *херой* (2. *презр.* Тот, кого украинские националисты считают героем), *всука* (1. *презр.* военнослужащий Вооружённых сил Украины) та ін. Без сумніву, такі словникові статті відображають тенденції сучасного російського дискурсу та мають виразну пропагандистську спрямованість, однак для судового експерта-лінгвіста вони мають безперечне практичне значення.

Якщо ж слово є індивідуально-авторським неологізмом, то його оцінність і загалом прагматичну скерованість потрібно декодувати через дериваційний аналіз компонентів. Проте

подеколи для встановлення семантики контаміната достатньо контекстуальних тлумачень або пояснень, як-от: «*Мовнюками називають интересных существ, которые очень громко защищают украинский язык и рьяно искореняют на Украине язык русский, почему-то решив, что украинцы не имеют права говорить на русском языке*»; «*Воровство процветает, и страну нередко называют Уркаиной: такого беспредела не помнит никто*» (з інтернет-джерел).

Завважимо, що носієм негативних конотацій може бути як одна (здебільшого) твірна основа (*чмо + мер → чмер, мова + гівнюк → мовнюк, хер + герой → херой, хрень + Кременчук → Хреньменчук, ТЦК + сцикуни → ТЦкуни, урка + украинец → уркаинец, хохол + австралопитек → хохлопитек*), так і дві (*поц + поліцай → поцліцай*).

Безперечно, для того, щоб дійти остаточного висновку про наявність негативної інформації в контамінаті експерт повинен не лише простежити семантичні зв'язки з твірними основами, а й проаналізувати контекстуальне оточення та врахувати прецедентність тексту (за наявності), ситуацію спілкування й комунікативні наміри адресанта.

Загалом контамінація є ефективним мовним засобом вираження негативної інформації, який поєднує з оцінністю й експресивністю помітний маніпулятивний потенціал. Завдання судового-експерта-лінгвіста — декодувати значення контаміната й дати аргументований висновок щодо наявності / відсутності у відповідному дериваті пейоративності.

Перелік джерел посилання

1. Контамінація / Українська мова : енциклопедія. Вид. 2-ге, випр. і доп. Київ, 2004 / О. О. Тараненко. С. 269—270.
2. Загнітко А. Словник сучасної лінгвістики : поняття і терміни. Т. 2. Донецьк, 2012. 350 с.
3. Редько Є. О. Словотвірна контамінація в сучасних інноваційних процесах. XX—XXI століття: жанрово-стильові й лінгвістичні метаморфози в українській мові і літературі : колективна монографія. Olomouc : VUP, 2016. С. 205—229.

1 Однією з твірних основ є топонім *Гвардейское* (укр. *Гвардійське*) — назва селища в Сімферопольському районі Автономної Республіки Крим, звідки російська армія регулярно атакує безпілотниками Одеську, Миколаївську та інші області).